

skaap-bokmetaforiek en keusestelling en -uitoefening. Vanaf hoofstuk 23 word die Bybelse motiewe van water-in-wyn verander, Seun van God tussen ons, tollenaar, die dag van Armageddon wat aanbreek na drie dae se reën, Dirk *bat* op drie, hy stel 'n patroon vas met drie balle, hy maak sy knieg seer op die moker van drie sesse, drie drade moet geknip word vir hulle ontsnappingspoging en die bakkie van Blinde-Giel vat met die derde probeerslag.

Die laaste hoofstuk word 'n kulminasie van die Bybelse getaltesimboliek: Dirk is drie dae in die hok en drie jaar 'n gevangene, Springbok word gestraf met drie weke in die hok, daar is drie wagte. Ook is Dirk se slotwoorde voordat hy na sy "gebarste handpalms" (byna soos Christus se deurboorde hande!) kyk, Bybels: "God is groot! Prys Hom!" (228) Dirk is 'n tipe Abraham wanneer hy simbolies na die beloofde land kyk voordat hy mag ingaan: "In my gedagtes kyk ek verby die draad-omheining. My oë volg die pad wat deur die groen heuwels slinger tot by die see. Ek trek my asem tot diep in my bors." (228)

Hierdie laaste toneel kan as 'n hoopvolle einde gelees word sou die Bybelse metaforiek en simblek as interpretasiesleutel gebruik word. Dirk of (Ab)Bra(h)am sien die beloofde land en vind sy Verlosser. Sy lyding word 'n daad tot bevryding. Tog is dit asof die leser huiwer voor die apokaliptiese raamwerk. Hierdie toekomsrealiteit (*sic!*) is té gemaak en meesleurend gewelddadig geskets. Is die hopeloosheid van 'n ontgogelde werklikheid die enigste hoop op voortbestaan volgens Botha se perspektief? Die drol se voortrol is 'n slotindruk van leegheid, want dink Dirk "Ek is te bang om die toekoms te voorspel." (228)

Marthinus Beukes
Universiteit van Johannesburg,
Johannesburg

Raka – die roman.

Koos Kombuis. Kaapstad: Human & Rousseau. 2005. 222 pp.
ISBN 0 7981 4589 7.

Dit is verblydend om te sien dat daar so nou en dan 'n lag-jou-slap-roman in Afrikaans verskyn. 'n Roman wat homself nie te ernstig opneem nie, kaalgestroop van pretensie, 'n roman wat uit die staanspoor alle hoop op die Hertzogprys laat vaar het, maar steeds geloof in die skok van selfherkenning behou. Koos Kombuis haal sy .303 met mening oor in *Raka – die roman*. En wat bly oor? 'n Slagveld van heilige koeie? Hiervoor het hy nie eens 'n geldige vuurwapenlisensie nodig nie, want Kombuis is 'n vlymskerp satirikus wat doodskote toedien, daar waar dit saak maak.

Maar wat is heilig in post-apartheid Suid-Afrika? Menselewens? Wat is heilig vir die Afrikaner in 2006? Sy taal, kultuur of godsdiens? Wie of wat is 'n Afrikaner? Hierdie is van die vrae waarop Kombuis in sy roman lig probeer werp. Kombuis poog om 'n beeld van 'n Afrikanergesin in post-apartheid Suid-Afrika te gee, die beeld wat hy gee is van onsekere en soekende mense, want tot op die been gestroop word van uitgediende simbole, tradisies en rituele.

Op die agterplat beweer Kombuis: "*Raka – die roman* ontgin die vrese van die moderne Afrikaner in hierdie oorgangstyd van die oue na die nuwe, van die lokale realisme na 'n virtuele, relatiewe werklikheid." Wie beskou Kombuis as moderne Afrikaners? Waarom gebruik hy die bepaalde lidwoord in "*die* moderne Afrikaner"? Van watter vrese praat hy? Namens wie praat hy?

Raka – die roman is een skrywer se blik op 'n sekere groep se vrese binne 'n bepaalde tydsgewrig. Niks meer nie, maar ook niks minder nie? Sommige lesers sal hulself in die wel en weë van die Oppermans herken, terwyl ander sal wonder wat die skrywer die reg gee om op so 'n arrogante wyse namens

hulle te praat. Solank die voornemende leser weet: *Raka – die roman* is die wêreld volgens Koos Kombuis en nie noodwendig die wêreld volgens die leser nie.

Die roman handel grootliks oor verlies. Die verlies van vaderlike gesag, moederlike deug en kinderlike geloof, maar die grootste hiervan is die verlies van vaderlike gesag. Ds. Theunis Opperman verloor deur middel van 'n geleidelike, dog pynlike proses van realiteitskok, alles wat vir hom eens dierbaar was insluitende sy geloof, kinders, vrou, posisie en waardigheid. Ds. Opperman het geen gesag meer oor sy kinders nie, hulle kom en gaan soos wat hulle wil. Al wat hy nog oor het, is die konkrete simbool van sy patriargale gesag naamlik sy allemintige penis, wat hom aanvanklik groot verdriet in die sak bring, aangesien dit veroorsaak dat hy die spotobjek van sy kinders en hul vriende word. Die penis as simbool van patriargale mag word verder in verband gebring met kerklike gesag of liefs die tanende invloed daarvan. Die voorblad waar 'n tipiese spitstoring van 'n kerk sterk ooreenkomste met 'n erekte penis vertoon, toon hierdie verband verder aan, alhoewel dit duidelik uit die romangegewe blyk dat mense deesdae eerder verkies om inkopies te gaan doen as om kerk toe te gaan.

Deur die verloop van die roman word Ds. Opperman weldra meer mens, minder patriarg, maar nie minder penis nie. Hy ondergaan 'n transformasieproses waar hy leer om as mens tot sy gemeente te spreek en nie as hovaardige prediker nie, 'n mens wat dieselfde vrese ervaar as sy gemeentede. Hierdie transformasieproses lei tot sy gewildheid, omdat hy vir die eerste keer in sy lewe 'n begrip begin toon vir menslike problematiek op voetsoolvlak.

Die ander karakters word soos Ds. Opperman geleidelik van hul illusies gestroop, tot dat net die essensiële mens oorbly. Mevrou Opperman leer dat mev. Naidoo eintlik 'n baie aangename vrou is, Werner leer dat die

lewe ingewikkelder is as die perfekte lyf, goeie punte en 'n beeldskone meisie, die ander predikantskinders leer dat hulle vader se staatuur niks vir hul identiteitskrisisse gaan doen nie, dat dwelms jou net so ver kan wegvoer en nie verder nie.

Raka – die roman is 'n roman van verlies, maar ook van transformasie. Dit belig die ontredderde mens (nie noodwendig Afrikaners nie!) wat soek na sin in 'n onstuimige post-apartheid Suid-Afrika, die desperate mens wat sy toevlug vind in drank, dagga, dwelms, voor-en buitehuwelikse seks, DSTV, rock en goedkoop moordrillers, want voor die koms van die ondier klou die Oppermans nog verbete vas aan hulle hoogheilige erflatings, maar teen die einde van die roman is hulle gestroop tot *common* mense, want hoe kan jy bly vas-klou aan jou Afrikanerskap as jy nog nie 'n snars verstaan van jou eie verganklike en prekêre menslikheid nie? Hierdie transformasieproses bereik 'n hoogtepunt teen die einde van die roman as Ds. Opperman uiteindelik tot aksie oorgaan, Hettie nader trek en soos 'n gewone mens tot seksuele vervulling kom. Luidkeels en hard kom hy (*excuse the pun*) tot bekering as gewone, jagse en sterflike man. *Raka – die roman* sal aanklank vind by moderne tieners aangesien dit die generasiegaping tussen ouers en tieners raak beskryf, maar eintlik is dit ouers wat hierdie satiriese werk met konsentrasie en introspeksie moet lees, sodat hulle vir eens en altyd kan besef: tieners van vandag sit met hulle eie kwessies en wil nie weet van hul ouers se bagasie nie. Miskien moet die roman ons almal laat besef: ons is eers mens, dan Afrikaner. Andersom gaan nie meer werk nie.

Neil Cochrane

Universiteit van Pretoria, Pretoria